

УДК: 343.3::338.2

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.4.5>

ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ВЕДЕННЯ БАЗИ ДАНИХ ПРО ВКЛАДНИКІВ: СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ В КОНТЕКСТІ ОБ'ЄКТИВНИХ ОЗНАК СКЛАДУ Ч. 1 СТ. 220-1 КК

Дьоменко С.В.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики
Класичного приватного університету*

Лінчевський В.І.
*аспірант,
Класичний приватний університет*

Дьоменко С.В., Лінчевський В.І. Порухення порядку ведення бази даних про вкладників: соціальна обумовленість кримінально-правової охорони в контексті об'єктивних ознак складу ч. 1 ст. 220-1 КК.

У статті розглядаються актуальні питання кримінально-правової охорони прав вкладників банків. З позиції основоположних начал криміналізації проаналізовані окремі об'єктивні ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 220-1 КК.

Звернута увага на передумови появи кримінальної заборони щодо таких дій службових осіб банку, як внесення неправдивих відомостей про вкладників у електронну базу даних. Зокрема, зроблений акцент на соціальні умови, які сформували у законодавця потребу введення норми-охорони для цих цінностей.

В межах дослідження була зроблена спроба оцінити соціальну обумовленість існування ч. 1 ст. 220-1, як одного із основних критеріїв виявлення необхідності у кримінально-правовому регулюванні суспільних відносин. У цьому напрямі надана характеристика значущості для суспільства банківській діяльності, що привело до висновку про порушенні законодавцем теоретичних основ криміналізації, яке проявилися: у переоцінці банківській справі для суспільства, в контексті спрямування законодавця до створення додаткових механізмів загальної превенції у цій сфері у розріз принципу *ultima ratio*; а також ігнорування таких критеріїв визнання діянь кримінально караними, як їх суспільна небезпека, розповсюдженість, з'ясування їх позитивних та негативних наслідків тощо.

Представлено авторське бачення безпосереднього об'єкту та предмету складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 220-1 КК. Його обґрунтування базується на аналізі шкоди, яка фактично завдається даним злочинним посяганням. Зроблений висновок про те, що така шкода, на першому плані, об'єктивно виникає лише при спотворенні невідповідними даними бази вкладників. З цього походить необхідність визнання бази даних про вкладників безпосереднім об'єктом злочинного посягання, передбаченого ч. 1 ст. 220-1 КК.

Предметом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 220-1 КК слід визнавати «відомості», як комп'ютерну інформацію, представлену у формі відомостей, зафіксованих в електронному вигляді, на які суб'єкт злочину здійснює вплив (викривлення) та використовує їх досягаючи власної мети, що полягає у спотворенні бази даних.

В ході аналізу було враховувано той факт, що шкода спотворенням бази даних внаслідок внесення неправдивих відомостей не може бути істотною для банківської установи, інвестору та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а виправлення такої шкоди, тобто повернення бази у належний стан об'єктивно не вимагає суттєвих матеріальних витрат. Це дало підстави визнати незначним ступінь суспільної небезпеки даного правопорушення.

Ключові слова: криміналізація, кримінально-правова охорона, права вкладників, суспільна безпека, банківська установа, безпосередній об'єкт, розповсюдженість, шкода, принцип ultima ratio.

Demenko S.V., Linchovsky V.I. Violation of the procedure for maintaining a database of depositors: social conditionality of criminal law protection in the context of objective signs of part 1 of article 220-1 of the Criminal Code.

The article examines current issues of criminal law protection of bank depositors' rights. From the perspective of the fundamental principles of criminalization, certain objective signs of a criminal offense provided for in Part 1 of Article 220-1 of the Criminal Code are analyzed.

Attention is drawn to the prerequisites for the emergence of a criminal prohibition on such actions by bank officials as entering false information about depositors into an electronic database. In particular, emphasis is placed on the social conditions that formed the legislator's need to introduce a protective norm for these values.

As part of the study, an attempt was made to assess the social conditionality of the existence of Part 1 of Article 220-1, as one of the main criteria for identifying the need for criminal-legal regulation of social relations.

In this direction, a characterization of the significance of banking activities for society is provided, which led to the conclusion that the legislator violated the theoretical foundations of criminalization, which manifested itself: in the reassessment of banking for society, in the context of the legislator's direction to create additional mechanisms of general prevention in this area in the context of the ultima ratio principle; as well as ignoring such criteria for recognizing acts as criminally punishable, such as their social danger, prevalence, clarification of their positive and negative consequences, etc.

The author's vision of the direct object and subject of the criminal offense provided for in Part 1 of Article 220-1 of the Criminal Code is presented. Its justification is based on an analysis of the damage actually caused by this criminal offense. It is concluded that such damage, in the first place, objectively arises only when the depositor database is distorted with inappropriate data. This necessitates the recognition of the depositor database as a direct object of criminal encroachment, provided for in Part 1 of Article 220-1 of the Criminal Code.

The subject of the criminal offense provided for in Part 1 of Article 220-1 of the Criminal Code should be recognized as "information", as computer information presented in the form of information recorded in electronic form, on which the subject of the crime exerts influence (distortion) and uses them to achieve his own goal, which is to distort the database.

The analysis took into account the fact that the damage caused by distortion of the database due to the entry of false information cannot be significant for the banking institution, the investor and the Deposit Guarantee Fund for Individuals, and the correction of such damage, i.e., the return of the base to its proper condition, objectively does not require significant material costs. This gave grounds to recognize the degree of public danger of this offense as insignificant.

Key words: criminalization, criminal law protection, depositors' rights, public danger, banking institution, direct object, prevalence, harm, principle of ultima ratio.

Постановка проблеми. Сфера господарської діяльності охоплює в собі різноманітні суспільні відносини та суспільні цінності, захист яких становить одну із важливих завдань правової системи. Даний конгломерат суспільних відносин, входячи до низки базових складових побудови держави, зазнає постійних змін, зокрема під впливом такого мінливого процесу як ринок банківських послуг. Свого часу державна влада, з метою захисту прав і законних інтересів вкладників банків та зміцнення довіри до банківської системи України, створила Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, досвід якого по виведенню через банкрутство банків з ринку поставив питання про нагальну необхідність в удосконаленні законодавчих приписів, зокрема, була сформована пропозиція щодо криміналізації таких дій службових осіб банку, як внесення неправдивих відомостей про вкладника, умисне пошкодження бази даних про вкладників та/або створення обставин, що унеможливають ідентифікацію вкладника та початок здійснення виплат [1]. Така ініціатива міністерства фінансів була підтримана законодавцем у результаті чого кримінальний закон у 2015 році був доповнений ст. 220-1 «Порушення порядку ведення бази даних про вкладників або порядку формування звітності». З цього часу формулювання диспозицій цієї статті осталося незмінним, лише декілька разів (у 2018 та 2023 році) коректувалися її санкції.

З моменту введення цього складу до кримінального закону і до сьогоднішнього дана норма була застосована у практиці правоохоронних органів лише два рази (у 2016 та 2020 році) [2]. Цей факт виключає можливість надати аналіз її ефективності, однак сам по собі ставить питання необхідності виявлення проблематики її кваліфікації, як однієї із поширених умов, які негативно впливають на правоохоронну діяльність.

Мета дослідження: на основі досягнень кримінально-правової доктрини та положень чинного законодавства розкрити проблематику соціально-правової обумовленості кримінально-правової охорони порядку ведення бази даних про вкладників через призму окремих об'єктивних ознак складу ч. 1 ст. 220-1 КК.

Стан опрацювання проблематики. Слід підкреслити, що у кримінально-правовій доктрині дослідження складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 220-1 проводились досить фрагментарно, здебільшого у контексті загальної характеристики злочинних проявів у сфері господарської діяльності, зокрема такої відокремленої їх групи як кримінальні правопорушення, пов'язані з банкрутством. Різноманітні аспекти проблематики таких злочинів розглядалися у працях таких вчених, як П.П. Андрушки, Н.О. Гуторової, Є.М. Васіліна, О.О. Дудорова, О.Є. Звірко, А.М. Клочко, В.М. Кирилко, І.А. Клепицького, Б.Н. Колба, М.Й. Коржанського, М.І. Мельника, Р.О. Мовачана, О.І. Перепелиці, В.В. Сташиса, Є.Л. Стрельцова, М.В. Талана, В.Я. Тація, М.І. Хавронюка та інших вчених. Між тим, забагато питань щодо побудови диспозиції ст. 220-1 КК залишилися за межами наукового висвітлення, що продукує необхідність звернення до них. В цьому контексті особливою увагою, за нашою думкою, потребують питання суспільної небезпечності цього правопорушення та його безпосереднього об'єкту тощо.

Виклад основного матеріалу. Очевидно, що причиною появи кримінальної відповідальності за порушення порядку ведення бази даних про вкладників стали зміни у пріоритетах в економіці та похідних від цього завданнях, які бачила для себе державна влада. Не вдаючись у глибокий аналіз цих процесів звернемо увагу лише на відображення їх у комплексі відносин, які захищаються кримінальним законом і створюють родовий об'єкт господарських злочинів, похідним від якого, як звісно є безпосередній об'єкт конкретного правопорушення, зокрема і ч. 1 ст. 220-1 КК.

Однією із передумов появи кримінальної заборони, що ми розглядаємо, стала, за нашою думкою, масштабна декриміналізація 2011 року під гаслом гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності, результатом якої було виключення 16 статей із кримінального закону, об'єктом захисту яких були різноманітні суспільні відносини у господарській сфері. За думкою вчених, законодавець мав намір виправити ситуацію, «...пов'язану з підвищеним рівнем криміналізації господарських правопорушень, випадками зловживань з боку правоохоронних органів, погіршенням інвестиційного клімату в державі та зниженням підприємницької активності населення» [3, с. 603]. Як на нашу думку, даний процес лише привів до чергового витку поширення деструктивних проявів у економіці, у тому числі кризові явища стали проявлятися і у банківському секторі. Так, у 2014-2016 рр. були визнані неплатоспроможними та ліквідовані 77 банків, що дорівнювало понад 40% від всіх банківських установ. Загальні втрати дорівнювали 435 млрд. грн. активів, що складає приблизно 22% ВВП країни [4]. У таких умовах фіксувалося масове порушення прав кредиторів. Відповідно суспільний інтерес, у вигляді захисту прав вкладників банків перейшов у розряд актуальних питань для законодавця, що спонукало його потребувати введення норми-охорони для цих цінностей.

Звернення уваги на доктринальні доробки з приводу питань диференціації кримінального закону дає можливість констатувати факт появи спеціальних норм у ньому як похідний результат такого процесу. У цьому сенсі, диференціація кримінально-правових приписів зніщується з метою врахувати у законі показника, що продукує суспільну небезпечність діяння. З цього приводу Н.О. Антонюк слушно зауважила: «Законодавцю доцільно диференціювати кримінальну відповідальність таким способом лише у тому разі, коли показник, який враховується у створюваній спеціальній нормі, суттєво змінює суспільну небезпечність базового діяння. Такий критерій, як поширеність відповідних кримінально караних діянь, в яких враховуваний показник є відносним. Адже, варто враховувати, що якщо поширеність не є високою, однак суспільна небезпечність відповідних посягань суттєво зростає, то лишень цього достатньо для того, щоб констатувати необхідність у проведенні диференціації кримінальної відповідальності» [5, с. 109]. Останнє зауваження яскраво має прояв і випадку із статтею 220-1 КК. Тому, вищенаведена статистика застосування цієї заборони не може враховуватися у якості підстави вважати цю норму не діючою.

З іншого боку, слід звернути увагу на такий критерій оцінки підстав існування кримінально-правових заборон, як їх соціальна обумовленість, тобто відповідність окремої сукупності обставин, що потребують такого роду регулюванні. Така постановка питання потребує визначення кола таких обставин та їх кореспондуючий вплив на норму, яку ми розглядаємо.

Серед загальних універсальних обставини соціальної обумовленості охоронних кримінальних приписів О.О. Пашенко виділяє суспільну корисність кримінально-правових норм, їх системно-правову несуперечливість, чіткість і ясність їх мови, відповідність історичним традиціям або змінам у суспільному житті, наявність можливості боротьби із суспільно небезпечним діянням кримінально-правовими засобами, наявність ресурсів для здійснення кримінального переслідування правопорушників, співрозмірність позитивних і негативних наслідків кримінально-правової заборони, повнота і ненадмірність кримінально-правової заборони [6, с. 376].

В цілому підтримуючи автора у його доробках, прослідкуємо склад ст. 220-1 КК через деякі елементи наведеної моделі.

По-перше постає питання про суспільну корисність ч. 1 ст. 220-1 КК. Таку ознаку цієї норми слід характеризувати комплексністю різноманітних обставин серед яких на нашу думку виділяється своєю предметною обумовленістю *значущість для суспільства певного виду діяльності*. У диспозиції частині 1 ст. 220-1 йдеться мова виключно про банківську діяльність, на що вказує обмежений склад спеціальних суб'єктів (керівник або інша службовою особа банку), та направленість їх злочинних дій на базу даних про вкладників банків.

Банківська діяльність урегульована окремим законодавчим актом, у якому у ст. 2 надано її визначення: «залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб» [7]. Само по собі наявність регулюючих норм на рівні закону вже вказує на визнання законотворцем суспільної важливості кола відносин, суб'єктами яких виступають банківські установи, і це пов'язано із функціональною визначеністю всієї банківської системи. Остання у економічній доктрині окреслюється забезпеченням такої множини завдань як: емісійна, стабілізаційна, акумуляція ресурсів, посередницька, інвестиційна, організація платіжно-розрахункової системи, ефективна взаємодія з системами вищих рівнів [8, с. 5]. Тобто, прослідковуються головні напрями функціонування банківської системи, як то створення грошей і контроль їх обороту, а також забезпечення стабільності банківської діяльності та грошового ринку. З цього зрозумілим стає чому ефективна банківська система перетворюється на одну із найважливіших складових успішного розвитку економіки. До цього слід додати активну участь банків у відтворенні внутрішнього валового продукту, і можна узагальнити, що рівень соціальної цінності суспільних відносин у банківській сфері є достатнім для постановки питання про кримінально-правову охорону. Крім того, у процесі банкрутства банківської установи виникають питання щодо повернення суспільного блага – власності вкладників банків. При цьому постають питання кримінально-правової охорони суспільних відносин у цій сфері. Але все наведене не може розцінюватися з позиції постановки всіх існуючих відносин під таку охорону, бо в цьому випадку основні принципи криміналізації відносин, зокрема *ultima ratio*, будуть порушуватися.

У цьому контексті доречно навести зауваження М.І. Мельника, якій у своїй праці зазначає, що кримінальний закон створюється, а значить, і змінюється за принципом «крайньої необхідності». Тобто, держава може до нього вдаватися лише в тому випадку, коли використані всі правові засоби, які вона має у своєму розпорядженні, для вирішення тієї чи іншої соціальної проблеми. Коли досягти позитивного результату (запобігти негативним явищам, компенсувати вчинену шкоду тощо) іншими правовими засобами не має можливості [9, с. 95].

Вирішуючи питання про суспільну значущість таких дій керівників, або інших службових осіб банку, як ведення бази даних про вкладників, слід вказати, що така діяльність ввійшла *за волею законодавця* у коло діянь, рівень соціальної цінності яких є достатнім для визнання на державному рівні необхідності, можливості й доцільності кримінально-правової боротьби з ними. На скільки це відповідає концептуальним положенням криміналізації (оцінки діяння щодо його суспільної небезпечності, розповсюдженості такого діяння; з'ясування позитивних та негативних наслідків цього діяння, а також своєчасності) спробуємо виявити у межах характеристики безпосереднього об'єкту складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 220-1 КК.

Сучасна кримінальна доктрина визнає суспільну небезпечність у якості обов'язкової ознаки правопорушення, що вказує на його матеріальну сутність. Разом з цим, суспільна небезпечність

полягає в тому, що злочинне діяння заподіює істотну шкоду чи створює реальну загрозу заподіяння такої шкоди соціальним цінностям охоронюваним кримінальними нормами.

Являючись складним соціально-правовим явищем, суспільна небезпечність обумовлюється усією сукупністю об'єктивних і суб'єктивних ознак, притаманних злочину [10, с. 942].

Відповідно до вказаного звернемо увагу на безпосередній об'єкт ч. 1 ст. 220-1 КК України. Автори навчального посібника з кримінального права визначають основний безпосередній об'єкт даного правопорушення як суспільні відносини щодо дотримання порядку ведення бази даних про вкладників або порядку формування звітності [11, с. 114]. У науково-практичному коментарі до кримінального закону таким об'єктом визнають сам порядок ведення бази даних про вкладників або порядку формування звітності [12, с. 513]. За думкою ж Ю.В. Ключик, «оскільки порушення порядку ведення бази даних про вкладників або порядку формування звітності вчинюється у сфері банкрутства та спрямовані проти законних інтересів кредиторів, його безпосереднім основним об'єктом є суспільні відносини у сфері виконання банком своїх фінансових зобов'язань» [13, с. 236].

Як бачимо два перших варіанта безпосереднього об'єкту базуються на одному правовому акті: Правилах формування та ведення баз даних про вкладників [14]. Звернення до них показує, що дані приписи розроблені відповідно до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», і мають свою власну мету: «створення єдиних вимог до формування та ведення банками бази даних про вкладників для можливості своєчасної виплати їм гарантованої суми відшкодування коштів за вкладами». Разом з цим слід звернути увагу і на мету вказаного закону, яка полягає у захисті прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення коштів у банківську систему України, забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків [15].

Для досягнення такого завдання на банки покладені обов'язки, дотримуючись закріплених правил, діяти у напрямку накопичення та збереження інформації про вкладників, тобто отримувати, оброблювати та вводити до бази відповідні дані. Разом з цим, п.1 розділу VI «Контроль за формуванням бази даних про вкладників у банках» передбачає розроблення банківською установою власного, внутрішнього документу про порядок формування бази даних про вкладників, збереження інформації, що введена в базу даних, а також визначення наказом осіб, відповідальних за формування та збереження інформації.

Крім того, до обов'язку банків, відповідно до п.8 розділу II цих Правил належить і контроль за формуванням бази даних про вкладників, який проводиться шляхом перевірок файлів бази даних для унеможливлення відсутності, неповноти або *некоректності* значущої інформації про вкладника.

Як бачимо даний порядок формує комплекс суспільних відносин предметом яких є сховище даних програмно-апаратного комплексу як частини системи автоматизації роботи банку (База даних про вкладників) та наявна в ньому інформація про вкладників банку. Суб'єктами цих суспільних відносин виступають: 1) вкладник – фізична особа (у тому числі фізична особа – підприємець), який уклав або на користь якого укладено договір банківського рахунку, банківського вкладу (депозиту); 2) банківська установа – юридична особа; 3) інвестор – держава в особі Міністерства фінансів України або в особі банку, в якому держава є власником частки понад 75 відсотків акцій; 4) Фонд гарантування вкладів фізичних осіб – юридична особа публічного права, наділена спеціальними функціями у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку і ліквідації банків.

Соціальний зв'язок, у якому проявляється зміст зазначених суспільних відносин тобто набір чинників, що обумовлюють спільну діяльність, а у даному випадку це правила взаємодії суб'єктів, які унормовані системою вищезазначених правових актів.

Виходячи із доктринального розуміння кримінального правопорушення та зазначеній сутності суспільних відносин, на нашу думку, виникає можливість визначитися із шкодою, що заподіюється в результаті внесення злочинцем до бази даних про вкладників завідомо неправдивих відомостей, і, відповідно, і з безпосереднім об'єктом ч. 1 ст. 220-1 КК.

У результаті внесення неправдивих відомостей у офіційну базу даних таке сховище інформації зазнає спотворення, що само по собі і є шкідливим матеріальним наслідком.

Згідно п. 3 розділу I Правил формування та ведення баз даних про вкладників, база даних про вкладників визнається «сховищем даних програмно-апаратного комплексу як частини системи

автоматизації роботи банку, що забезпечує накопичення, збереження, належне використання інформації про вкладників, необхідної для здійснення Фондом гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд) виплат гарантованих сум відшкодувань» [Правила]. Тобто у соціальному плані база виступає інструментом у системі гарантування вкладів, а в суспільних відносинах, що розглядаються, є їх предметом, відносно якого вони формуються. Разом з цим, спираючись на контекст диспозиції ч. 1 ст. 220-1 КК, слід констатувати, що законодавець визначив у ній і предмет цього злочинного посягання «відомості», як комп'ютерну інформацію, представлену у формі відомостей, зафіксованих в електронному вигляді, бо суб'єкт здійснюючи вплив (викривлення) на такі дані та їх використання досягає власної мети, що полягає у спотворенні бази даних.

Звертаючи увагу на той факт, що база даних про вкладників визначена як сховище даних (комп'ютерної інформації) побудоване з метою своєчасної виплати вкладникам банку гарантованої суми відшкодування коштів, а її спотворення спричиняє перепони досягнення такого соціального завдання, то постає логічним висновок про те, що об'єктом охорони виступає матеріальна цінність – це вклад фізичної особи до банку. Однак, очевидним є і те, що самому вкладу ніякої шкоди цим діями не може бути заподіяно. Скоріше при настанні певних умов можливе настання шкоди інтересам або правам вкладників.

З огляду на те, що, по-перше, обрахувати наслідки такого правопорушення достатньо складно, особливо якщо вони не стали причиною інших негативних процесів, по-друге, такі суспільно-небезпечні наслідки можуть мати прояв у внесенні до бази інформації, яка має невідповідність дійсності та формує юридичний факт, або внесенні інформації, яка має невідповідність дійсності та спростовує юридичний факт, або взагалі можуть настати інші негативні наслідки, законодавець, скоріше за все і не став конкретизувати їх у ознаках об'єктивної сторони ч. 1 ст. 220-1 КК, хоча на матеріальну сутність цього злочину натякає кінцева мета введення цієї кримінально-правової охорони – захист майнових інтересів вкладників банку, яка прослідковується через призму змісту вищенаведених законодавчих положень.

Таким чином, вирішуючи питання щодо шкоди або реальності загрози її заподіяння слід зосередитись на умовах при яких вона стає дійсністю буття. Вбачається, що така шкода, на першому плані, об'єктивно виникає лише при спотворенні невідповідними даними бази вкладників. З цього походить необхідність визнання бази даних про вкладників безпосереднім об'єктом злочинного посягання, передбаченого ч. 1 ст. 220-1 КК.

Орієнтуючись на раніше виказані у доктрині думки, щодо визнання того чи іншого нормативного порядку або правил об'єктами кримінальних правопорушень [16, с. 48], вважаємо, що порядку формування та ведення бази даних про вкладників, як сукупності нормативних правил, ніякої шкоди внесенням до такого сховища інформації завідомо неправдивих відомостей завдати не можна. А ні їх форма, а ні їх зміст у результаті такого злочину не змінюється. Злочинець може діяти ігноруючи такі правила, чи в обхід них, самі ж правила він не може відмінити чи замінити, він спотворює лише комп'ютерну інформацію, тобто складову сховища даних. На підставі цього визнавати різні порядки (правила), їх частини безпосереднім об'єктом складу, як того пропонують автори вище вказаного науково-практичного коментаря кримінального закону, не уявляється можливим.

Третій варіант трактування безпосереднього об'єкта ч. 1 ст. 220-1 КК, як суспільних відносин у сфері виконання банком своїх фінансових зобов'язань, теж на нашу думку не відображає природи цього правопорушення. Обґрунтування даного тезису ми базуємо на тому факті, що порушення тих чи інших суспільних відносин можливо у результаті негативного впливу на їх елементи (суб'єкти, предмет, соціальний зв'язок між суб'єктами) при якому вони спотворюються або виникає реальна загроза їх спотворення. У випадку із суспільними відносинами у сфері виконання банком своїх фінансових зобов'язань, слід звернути увагу, по-перше, на те, що такий круг відносин значно ширший ніж відносини між вкладником та банком, хоча останні частиною входять до нього, по-друге, спотворення бази даних про вкладників не змінює договірні умови між суб'єктами таких відносин, і не створює перепон для виконання банком власних зобов'язань; по-третє, предмет цих відносин (банківський вклад) теж не змінюється; по-четверте, соціальний зв'язок між суб'єктами не змінюється. Загалом, визнання суспільних відносин у сфері виконання банком своїх фінансових зобов'язань безпосереднім об'єктом складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 220-1 КК, не дає можливості конкретизувати суспільну небезпечність цього злочинного посягання. На нашу думку, лише констатація існування безпосереднього

об'єкту цього злочину у якості бази даних про вкладників дає можливість оцінити його суспільну небезпечність.

Враховуючи, що шкоду спотворенням бази даних внаслідок внесення неправдивих відомостей навряд чи можна визнати істотною для вищевказаних суб'єктів, а виправлення такої шкоди, тобто повернення бази у належний стан об'єктивно не вимагає суттєвих матеріальних витрат, то і ступень суспільної небезпеки даного правопорушення не буде значним.

Приймаючи до уваги приведену на початку праці статистику застосування ст. 220-1 КК та відсутність у пояснювальній записці до проекту закону, яким було введено у дію цю норму, інформації щодо розповсюдженості умисних дій керівників або службових осіб банку, направлених на пошкодження (знищення) бази даних про вкладників, а також результати проведеного вище аналізу ознак суспільної небезпечності цього правопорушення, вважаємо за доцільне констатувати факт відсутності комплексу умов для криміналізації зазначеної поведінки. До цього слід додати і посилання на наявність різноманітних приписів, що забезпечують існування системи контролю за формуванням бази вкладників, на що ми вказували вище.

Із наведеного наявним стає лише одна причина введення даної кримінально-правової заборони – це, створення загальної превенції, стимулюванні у соціумі появи загального осуду протиправної практики службових осіб банківських установ, а також думок щодо активності держави у напяму захисту інтересів вкладників. Однак, цього вбачається замало для криміналізації порушень порядку ведення бази даних про вкладників банку. Як вірно зазначив О.О. Пащенко, соціально обумовленою буде лише та кримінально-правова норма, що кореспондує умовам суспільного життя [6, с. 159]. В цьому сенсі, аналіз лише частки таких умов показав відсутність такої відповідності у ч. 1 ст. 220-1 КК.

Висновки.

1. Узагальнюючи наведене відзначимо, що заявлена мета закону від 16.07.2015 р. № 629-VIII, яким була введена ст. 220-1 до Кримінального кодексу, щодо посилення захисту прав вкладників банків, на сьогодні навряд чи була досягнута. Такий висновок походить із порушенні законодавцем теоретичних основ криміналізації, які проявилися: по-перше, у переоцінці значущості для суспільства банківської діяльності, відповідно до якої головним стимулом для законодавця стало бажання створити додаткову загальну превенцію у цій сфері у розріз принципу *ultima ratio*; по-друге, ігнорування таких критеріїв визнання діянь кримінально караними, як їх суспільна небезпека, розповсюдженість, з'ясування їх позитивних та негативних наслідків тощо.

2. На підставі зробленого аналізу безпосереднім об'єктом злочинного посягання, передбаченого ч. 1 ст. 220-1 КК слід визнати базу даних про вкладників, як сховище даних програмно-апаратного комплексу як частини системи автоматизації роботи банку, що забезпечує накопичення, збереження, належне використання інформації про вкладників.

3. Предметом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 220-1 КК слід визнавати «відомості», як комп'ютерну інформацію, представлену у формі відомостей, зафіксованих в електронному вигляді, на які суб'єкт злочину здійснює вплив (викривлення) та використовує їх досягаючи власної мети, що полягає у спотворенні бази даних.

4. Враховуючи, що шкоду спотворенням бази даних внаслідок внесення неправдивих відомостей навряд чи можна визнати істотною для банківської установи, інвестору та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а виправлення такої шкоди, тобто повернення бази у належний стан об'єктивно не вимагає суттєвих матеріальних витрат, то і ступень суспільної небезпеки даного правопорушення не буде значним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо удосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку)» URL: <https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=55531&pf35401=346556>
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за 2016-2024 рр. Форма № 1. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення 11.01.2025 р.).

3. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право: Навчальний посібник / За заг. ред. М.І. Хавронюка. К.: Ваіте, 2014. 944 с.
4. Бізнес втратив 82 млрд грн через банкрутство 77 банків. *FINBALANCE*. 02.06.2016 р. URL: <https://finbalance.com.ua/news/biznes-vtrativ-82-mlrd-hrn-cherez-bankrutstvo-77-bankiv-u-2014-2016-rr>.
5. Антонюк Н.О. Диференціація кримінальної відповідальності у кримінальному праві України. Кваліфікаційна наукова праця у вигляді наукової доповіді (захист наукових досягнень, опублікованих у вигляді монографії – Антонюк Н.О. Диференціація кримінальної відповідальності у кримінальному праві України: монографія. Київ: Алерта, 2023. 554 с.). Інститут держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України, Київ, 2024. 144 с.
6. Пашенко О.О. Соціальна обумовленість кримінально-правових норм: дис. ... докт. юрид. наук за спеціальністю 12.00.08. – «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право». Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України. Одеський державний університет внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України. Харків, Одеса, 2019. 449 с.
7. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №5-6ю ст.30.
8. Затварська О.О. Банківська система України та основні напрями її розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит; Науково-дослідний фінансовий інститут при Міністерстві фінансів України. Київ, 2004. 19 с.
9. Мельник М.І. Сучасні підходи до змін кримінального закону. *Наукові записки Харківського економіко-правового університету. Серія «Право, економіка, гуманітаристика»*. 2004. № 1. С. 94–100.
10. Велика українська енциклопедія у 20 т. Т. 17: Кримінальне право / редкол.: В.Я. Тацій (голова), В.І. Борисов (заст. голови) та ін.: Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держ. і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2017. 1064 с.
11. Кримінальне право України. Особлива частина: навчальний посібник / Попович О.В., Томаш Л.В., Латковський П.П., Бабій А.Ю. Чернівці, 2022. 319 с.
12. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д.С. Азаров, Н.К. Грищук, А.В. Савченко [та ін.]: за заг. Ред. О.М. Джужи, А.В. Савченка, В.В. Чернея. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
13. Ключик Ю.В. Порушення порядку ведення бази даних про вкладників або порядку формування звітності як один із злочинів у сфері банкрутства. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2019. № 3 (65). С. 233–240.
14. Правилах формування та ведення баз даних про вкладників: Фонд гарант. вкладів фізич. осіб.: Рішення від 09.07.2012 № 3. *Офіційний вісник України*. 2012. № 67. Ст. 2759.
15. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 № 4452-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 50, ст. 564.
16. Дьоменко С. В. Проблематика визначення безпосереднього об'єкту кримінального правопорушення «Проектування чи експлуатація споруд без систем захисту довкілля». *Право і суспільство*. 2020. № 6-2-2. С. 43–50.